

שורשים נודדים

האם יש קשר בין טלפון נייד ובין חולות נודדים? בין נדנדה ובין נידוי? לכאורה כל אחת מן המילים הללו שייכת לשורש אחר: נַדַּד מן השורש נו"ד, נוֹדַד מן נד"ד, נִדְנְדָה מן נדנ"ד; נְדוּי מן נד"י (נד"ה). אך לכולם משותפות האותיות נ' וד' ומשותפת להם משמעות בסיסית של תנועה והתרחקות.

נדד

הפועל נַדַּד מציין מעבר ממקום למקום, ההפך מהתיישבות של קבע במקום אחד: "כִּצְפוֹר נִדְדָת מִן קְנָה פֶּן אִישׁ נִדְדָד מִמְקוֹמוֹ" (משלי כז, ח). ולא רק בני אדם מרחיקים נדוד: יש 'עופות נודדים' ו'חולות נודדים'.

הפועל נַדַּד קשור קשר עז לשינה, או ליתר דיוק לחוסר שינה: אחשוורוש מתקשה לישון אחרי הפגישה הראשונה עם אסתר והמן: "בַּלְיָלָה הָהוּא נִדְדָה שְׁנַת הַמֶּלֶךְ". דבר

המטריד אותנו מאוד מִדִּיד שִׁינָה מְעִינָנו (כיום רווח יותר 'מְדִיר שִׁינָה' מלשון נָדַר, כלומר אסר על עצמו, ומכאן מְנַע, הרחיק). איוב ביטא את קשיי השינה שלו במילים:

"וְשִׁבְעֵתִי נִדְדִים עָדִי נֶשֶׁף [=עד סוף הלילה]" (ז, ד). מכאן ירשה העברית את המילה נִדְדִים, ומימי הביניים משמעותה התרחבה לציון מצב של נדידה. כך הצטרפו אל 'נדודי השינה' –

נדודי ישראל במדבר, 'מקל נדודים' ו'שִׁבַּע נדודים'.

נוד

אדם המרבה לנדוד הוא נֹדֵד, ומכשיר שאפשר לטלטל אותו ממקום למקום הוא מכשיר נִידָד:

מחשב נייד, הַחֶסֶן נִידָד ("דיסק און קיי"), מחסום נייד. החילופים בין ו ל-י רגילים בשורשים כאלה (השוו חוט וחֶטֶט, רִיק ורִיָק), וכאן החילופים נוצלו ליצירת שתי מילים שונות מן השורש נו"ד (נייד) באותו משקל.

בעקבות נִידָד חודשה המילה נִידָת לציון 'משמר נודד', 'פטרול', וכיום כלי רכב למשימה מיוחדת: ניידת משטרה, ניידת טיפול נמרץ ועוד. בעקבות התלמוד נוצר בימי הביניים הביטוי הארמי נִכְסִי דָלָא נִידָי (בראשי

תיבות: נדל"ן) – מקרקעין, נכסים הקבועים במקומם, ההפך מן מְטַלְטְלִין. מילים אחרות מן השורש נו"ד הן תְּנִידָה וממנה תְּנִידָתִי, תְּנִידָתִי (בשוק ההון) וְנִידָ – תנועה קלה, כגון 'ניד שפתיים' (על פי איוב טז, ה), 'ניד ראש',

'ניד עפעף'.

הפעלים נָדַד (בבניין קל) והִנִּיד (בבניין הפעיל) מצויים בלשונונו בעיקר בצירופים: נַע נָדַד (על פי דברי ה' לקין: "נַע נָדַד תִּהְיֶה בְּאַרְצִי"); נָדַד בְּרֵאשׁוֹ, הִנִּיד בְּרֵאשׁוֹ, ומכאן גם מְנוּד ראש. לְנוּד למישהו פירושו להניע בראש להבעת

השתתפות בצער, כפי שנאמר על איוב: "וַיִּנְדְּדוּ לוֹ וַיִּנְחְמוּ אֹתוֹ עַל כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר הֵבִיא ה' עָלָיו" (מב, יא).

נדנד

הפעלים נִדְנְדָה והִתְנַדְנְדָה נוצרו בלשון חכמים והם מציינים תזוזה וטלטול. מהם חודשה כבר בסוף המאה התשע-עשרה המילה נִדְנְדָה. משמעות נוספת קיבלו הפועל נִדְנְדָה ושם הפעולה נִדְנְדָה בלשון הדיבור: הטרדה חוזרת ונשנית – בהשפעת המילה נודניק (מיידיש, כנראה בלי קשר לשורש העברי).

תופעה זו של שורשים אחים הקרובים באותיותיהם ובמשמעותם נפוצה למדי בשורשים מן הגזרות, כגון נָטַף (מגזרת פ"י), טָפַטַף (שורש מרובע המבוסס על הכפלה), טָפַה (מן טפ"ף) ומְטַפָּה (מן טפ"י). וכך פעלים כמו שָׁיַף ושִׁפְשַׁף, שָׁגָה ושָׁגַג, יָרַק ורָקַק, נָצַץ ונִצְנְצָה ועוד נודדים ומתנדנדים בין הגזרות.